

ב"ה סיון ה'תשע"ב

תורה שבעל פה – בין מסורת לביקורת

חשיבותה של תורה שבעל פה לא צריכה הוכחה. ובכל אופן שימו לב לזיוכוח המובא כאן ונסו לבאר מה עוצמת הטיעון של הלל?

שבת דף לא א

מעשה בנכרי אחד שבא לפני שמאי אמר לו: כמה תורות יש לכם? אמר לו שתים, תורה שבכתב ותורה שבעל פה. אמר לו: שבכתב אני מאמינך ושבבעל פה איני מאמינך. גיירני על מנת שתלמדני תורה שבכתב. גער בו והוציאו בנזיפה. בא לפני הלל, גייריה. יומא קמא אמר ליה: א"ב ג"ד. למחר אפיך ליה. אמר ליה: והא אתמול לא אמרת לי הכי? אמר לו: לאו עלי דידי קא סמכת? דעל פה נמי סמוך עלי...

ובכל אופן הלא ידוע שההכרה בסמכות תורה שבעל פה זכתה לביקורת מימים ראשונים [צדוקים, קראים]. יש מקום אם כן לברר מה בדיוק אומרת המסורת שלנו ביחס לתורה שבעל פה – מהי ומהיכן היא מגיעה?!

גישה מרכזית למקורה של תורה שבעל פה אנו מוצאים במדרש הבא. המדרש מתייחס למסורת הידועה בדבר כפיית ההר כגיגית:

מדרש תנחומא (ורשא) פרשת נח סימן ג

ולא קבלו ישראל את התורה עד שכפה עליהם הקדוש ברוך הוא את ההר כגיגית. שנאמר ויטיצבו בתחתית ההר (שמות י"ט) ואמר רב דימי בר חמא א"ל הקדוש ברוך הוא לישראל אם מקבלים אתם את התורה מוטב ואם לאו שם תהא קבורתכם. ואם תאמר על התורה שבכתב כפה עליהם את ההר והלא משעה שאמר להן מקבלין אתם את התורה, ענו כלם ואמרו נעשה ונשמע מפני שאין בה יגיעה וצער והיא מעט אלא אמר להן על התורה שבע"פ שיש בה דקדוקי מצות קלות וחמורות והיא עזה כמות וקשה כשאל קנאתה...

מדוע נדרשת כפייה על תורה שבעל פה ולא על תורה שבכתב? נסו לומר את דברי המדרש בלשונכם או סברו שברא עצמאית בביאור ההבדל.

בכל אופן, ברור מדברי המדרש מהיכן מגיעה תורה שבעל פה וממילא גם מקור סמכותה. ניסוח ממשי לרעיון נתין למצוא בדברי הרמב"ם הבאים:

רמב"ם הקדמת פירוש המשנה

ואחרי כן היו כל העם הולכים ללמד איש לאחיו מה ששמעו מפי משה, וכותבים המצוה ההיא במגילות. וישוטו השרים על כל ישראל ללמוד ולהגות עד שידעו בגרסא המצוה ההיא וירגילו לקרותה. ואח"כ ילמדום פירושי המצוה ההיא הנתונה מאת השם. והפירוש ההוא היה כולל ענינים. והיו כותבים המצוה ולומדים על פה הקבלה. וכן אמרו רבותינו ז"ל בברייתא (בתורת כהנים), וידבר ה' אל משה בהר סיני, מה תלמוד לומר בהר סיני, והלא כל התורה כולה נאמרה מסיני, אלא לומר לך מה שמטה נאמרה בכלליה ובפרטיה ודקדוקיה מסיני, אף כל המצות נאמרו כלליהן ופרטיהן ודקדוקיהן מסיני: והנה לך משל, שהקב"ה אמר למשה, בסכות תשבו שבעת ימים (ויקרא כג). אחר כן הודיע שהסוכה הזאת חובה על הזכרים לא על הנקבות, ושאין החולים חייבין בה ולא הולכי דרך, ושלא יהיה סכוכה אלא בצמח הארץ, ולא יסככנה בצמר ולא במשי ולא בכלים, אפילו מאשר תצמח הארץ, כגון הכסתות והכרים והבגדים. והודיע שהאכילה והשתיה והשינה בה כלו חובה, ושלא יהיה בחללה פחות משבעה טפחים אורך על שבעה טפחים רוחב, ושלא יהיה גובה הסוכה פחות מעשרה טפחים. וכאשר בא הנביא ע"ה, נתנה לו המצוה הזאת ופירושה. וכן השש מאות ושלוש עשרה מצות הם ופירושה. המצות בכתב והפירוש על פה:

הרב אברהם ישעיהו קרליץ
 (ידוע בכינוי החזון איש על שם
 סדרת ספריו) 1878, קוסובה -
 1953, בני ברק), היה מגדולי
 הרבנים במאה ה-20, נחשב
 כמנהיג החרדי הבולט ביותר בזמן
 קום המדינה, על אף שלא שימש
 במשרה רבנית רשמית כלשהי.

למי שעין פעם ושתיים בדברי התלמוד, האם הסבר זה מתקבל על הדעת? האם יתכן שכל מקורה של תורה שבעל פה [מלבד התקנות והגזירות של חכמים – כמובן] מקורן בסיני? ראו את דברי החזון אי"ש המתמודד עם קושי נסתר [מהו הקושי ואיך פותרו?].

אגרות חזון אי"ש ח"ב אג' כד

ובאמת הלא כל התורה בסיני ניתנה אפילו מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש, והתנאים החזירו את מה שנשכח, ועד זמן רבי לא נתגלה הכל אבל בסוף השמנה כבר נתגלה כל מה שרוי להתגלות ולא יתגלה דבר מחודש אלא נרמז הכל בדברי אחד מהתנאים. וכן נתגלה המשנה מדור ראשון של אמוראים עד דור האחרון, ועלינו חלקנו רק במה שנזכר בדברי האמוראים...

סכמו דעה ראשונה – מהי תורה שבעל פה ומה מקור סמכותה? עם זאת מצאנו בספרות המדרש גם מחשבה אחרת.

תנא דבי אליהו הידוע גם בשם **סדר אליהו** הוא מדרש אגדה המיוחס לאליהו הנביא.

אליהו זוטא (איש שלום) פרשה ב

פעם אחת הייתי מהלך בדרך ומצאני אדם אחד, ובא אלי בדרך מינות, ויש בו מקרא ואין בו משנה, אמר לי, מקרא ניתן לנו מהר סיני, משנה לא ניתן לנו מהר סיני, ואמרתי לו, בני, והלא מקרא ומשנה מפי הגבורה נאמרו, ומה בין מקרא למשנה, משלו משל, למה הדבר דומה, למלך בשר ודם שהיה לו שני עבדים, והיה

אוהבן אהבה גמורה, ונתן לזה קב חיטין ולזה קב חיטין, לזה אגודה של פשתן ולזה אגודה של פשתן, הפקח שבהן מה עשה, נטל את הפשתן וארגו מפה, ונטל את החיטין ועשאן סולת, ביררה טחנה, ולשה ואפה, וסידרה על גבי השלחן, ופרס עליה מפה, והניחה עד שלא בא המלך, והטפש שבהן לא עשה ולא כלום, לימים בא המלך בתוך ביתו ואמר להן, בני, הביאו לי מה שנתתי לכם, אחד הוציא את [פת] הסולת על גבי השלחן ומפה פרוסה עליו, ואחד הוציא את החיטין בקופה, ואגודה של פשתן עליהן, אוי לה לאותה בושה, אוי לה לאותה כלימה, הוי אומר איזה מהן חביב, זה שהוציא את השולחן ואת [פת] הסולת עליו, אמרתי לו, בני, אם אמצאך בתוך משנת חכמים יעשו דבריך בדאין, אמר לו, הין, אבל, אמרתי לו, בני, כשאתה יורד לפני התבה בשבת כמה אתה מתפלל אמר לי, שבע, אמרתי לו, ושאר הימים, [אמר לי], תפילה כולה, כמה בני אדם קורין בתורה בשבת, אמר לי, שבעה, במנחה בשבת, בשיני ובחמישי כמה, אמר לי, שלשה שלשה, ועל שבעת המינים כמה אתה מברך, אמר לי, שתים, ברכה לפניהם וברכה לאחריהם, ועל שאר המינים, ברכה אחת, וברכת המזון, שלש, והטוב ומטיב ארבע, אמרתי לו, בני, וכי יש לנו אילו מהר סיני, והלא אינן אלא מתוך משנת חכמים, אלא כשנתן הקדוש ברוך הוא תורה לישראל, לא נתנה להן אלא כחיטים להוציא מהן סולת, וכפשתן להוציא ממנו בגד, ניתנה בכלל ופרט, ופרט וכלל...

מה משמעות המשל? מהיכן מקורה של תורה שבעל פה? מה מקור סמכותה? ראו לפניכם משיכה קיצונית של עמדה זו. המחבר מתלבט בשאלה כיצד יוכל אדם חלוש שכל כמותו [...] לעסוק בתורת אלוהית – הלא ברור שישגה בה. ועל כך הוא משיב את התשובה הבאה:

הקדמת ספר קצות החושן

אך לא ניתנה תורה למלאכי השרת, ואל האדם נתנה אשר לו שכל אנושי. ונתן לנו הקב"ה התורה ברוב רחמיו וחסדיו, כפי הכרעת השכל האנושי, גם כי אינו אמת בערך השכלים הנבדלים, רק שיהיה אמת בהכרעת השכל האנושי, כי שכל האדם ילאה מהשיג האמת. וזה רצונו של הקב"ה, שהאמת תהיה כפי השכמת החכמים לומדי התורה בשכל האנושי. וזהו ברכת התורה "אשר נתן לנו תורת אמת" - שיהיה האמת אתנו. ושמה תאמר "אם אינו אמת יזיק חס ושלום" - ולזה אנו מברכים "וחיי עולם נתן בתוכנו [...] הקב"ה בחר בנו ונתן לנו את התורה כפי הכרעת השכל האנושי אף על פי שאינו אמת, ואם כן המחדשו הוא חידוש גמור. רק שיהיה אמת בהכרעת השכל האנושי. וזו שהראה הקב"ה למשה, כל מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש, כי נתחדשו הדברים על פי התלמיד המחדשו.

האם הרב הלר [קצות החושן] מיצה את דברי המדרש או הלך אל מעבר להם? עמדה מאוזנת קמעה ניתן למצוא בדברים הבאים של הרב קוק.

הרב אריה לייב בן רבי
יוסף הכהן הלר (בכינויו
הנפוץ קצות החושן)
(1745 - 1812), רב, פוסק
וראש ישיבה. התפרסם
בעיקר בספרו הידוע קצות
החושן, שהפך לספר יסוד
בעולם לימוד ההלכה
ופסיקה.

הרב קוק / אורות התורה / פרק א-תורה שבכתב ותורה שבעל פה / א

א. תורה שבכתב אנו מקבלים על ידי הציור היותר עליון ויותר מקיף שבנשמתנו. אנו מרגישים מקרבה את ההקמת תפארת האורה החיה הפלילית של כל היקום. דאים אנו על ידה למעלה מכל הגיון ושכל, חשים אנו רוח א-להים עליון מרחפת עלינו, נוגעת ואינה נוגעת, טסה על פני חיינו ממעל להם ומזרחת אותם באורה. האור מבהיק, נוצץ וחדוד בכל, תחת כל השמים ושרהו. לא רוח האמה חוללה אור גדול זה, - רוח א-להים יוצר-כל יצרה, תורת חיים זאת יסוד יצירת כל העולמים בלם. בתורה שבעל פה אנו יורדים כבר אל החיים. אנו חשים שהננו מקבלים את האורה העליונה בצנור השני שבנשמה, בצנור המתקרב לחיי המעשה. אנו חשים, שרוח האמה, הקשורה כשלהבת בגחלת באור תורת אמת, היא גרמה באפיה המיוחדת, שתורה שבעל פה נוצרה בצורתה המיוחדת. ודאי כלולה היא תורת האדם הזאת בתורת ד', - תורת ד' היא גם היא. הענין הפקוקה של צופה באספקלריה המאירה, הנאמן בכל בית ד' לא אפשר שממנה תהיה נעלמת שפעת-חיים זאת לכל פתוחיה. גם מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש הפל נאמר למשה מסיני.

ב. תורה שבעל פה מנחת בעצם אפיה ושל האמה, שמצאה את ברכתה על ידי הגלוי השמימי של תורה שבכתב...

כדי לחדד את ההבדל בין שתי הגישות הבה נבחן שאלה מענייני דיומא. אחת המחלוקות הידועות בין הבייתוסים לבין הפרושים [אוחזי תורה שבעל פה] הוא על התאריך של חג השבועות. המחלוקת נוגעת לפסוק הבא:

ויקרא כ"ג

(טו) וספרתם לכם ממחרת השבת מיום הביאכם את עמר התנופה שבע שבתות תמימת תקיינה:

(זז) עד ממחרת השבת השביעית תספרו חמשים יום והקרבתם מנחה חדשה לידוד:

מה יעשו אנשי מסורת תורה שבעל פה המתחילים לספור את העומר ממוצאי יום ראשון של פסח? ראו למשל:

אבן עזרא ויקרא פרק כג פסוק יא:

(יא) ממחרת השבת. אמרו חז"ל ממחרת יו"ט. והמכחישים אמרו, שהוא כמשמעו. והמאמינים הביאו ראיות משנת השמיטה והיובל והצום הגדול ויום תרועה שכתוב בו שבתון (כד). וכן שבתון נאמר בא' של סוכות ובשמיני (לט).

האם זה משכנע? היש דרך אחרת? ראו דברי ריה"ל:

ספר הכוזרי מאמר ג אות מא

אף אם נודה לקראים בפירושה לדברי הכתוב 'ממחרת השבת' ועד 'ממחרת השבת' כי הכוונה היא ליום ראשון בשבת, הלא נוסף ונאמר שאחד מן הכהנים או השופטים או המלכים, הרצויים בעיני האלוה, עם דעת הסנהדרין וכל החכמים ראה כי הכונה מן המספר ההוא... קבעו אותו שיהיה יום שני של פסח, ולא יהיה בזה סתירה לתורה, והתחייבנו לקבלו לתורה, מפני שהוא מן המקום אשר יבחר ה' עם התנאים הנזכרים. ושמה היה זה בנבואה מאת הבורא, ויכול להיות, ונהיה נקיים מבלבול המבלבלים.

התוכלו לזהות בשני הפירושים את שתי השיטות? איזו השלכה יש לכל הדיון הזה אל העולם שלנו כאן והיום?